

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Факультет педагогіки і психології
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи

О. А. Кузнецова

27 серпня 2019 р.

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВСТВА**

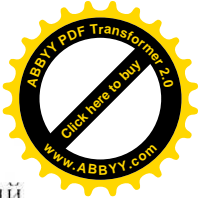
Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 014 «Середня освіта»

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Миколаїв – 2019

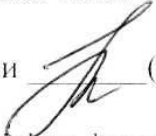
Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБИНИК ПРОГРАМИ:

Корнієнко Ірина Анатоліївна, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат філологічних наук, доцент;

Рускуліє Лілія Володимирівна, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат педагогічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри української мови і літератури
Протокол № від «27» серпня 2019 року

Завідувачка кафедри української мови і літератури (Рускуліє Л.В.)

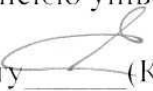
Програму погоджено навчально-методичною комісією факультету педагогіки та психології

Протокол № від «27» серпня 2019 року

Голова навчально-методичної комісії (Чугусва І. Є.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол № від «27» серпня 2019 року

Голова навчально-методичної комісії університету (Кузнєцова О. А.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Теоретичні проблеми мовознавства» складена Корнієнко І.А., Рускуліс Л.В. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 «Середня освіта» 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поглиблене пізнання людської мови як засобу комунікації в статиці та динаміці, в синхронії й діахронії, в усіх її взаємозв'язках та взаємодії з різними соціальними феноменами; питання історіографії мовознавства; ідеї та проблеми сучасного мовознавства.

Міждисциплінарні зв'язки: предмет тісно пов'язаний із такими дисциплінами: «Сучасна українська літературна мова», «Історія мови», «Філософія», «Історія», «Літературознавство», «Психологія», «Антропологія», «Семіотика», «Психолінгвістика», «Етнолінгвістика», «Лінгвокультурологія», «Комунікативна лінгвістика», «Когнітивна лінгвістика» тощо.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу полягає в поглибленому вивченні закономірностей розвитку і функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови; ознайомлення з історією науки про мову, висвітлення з її основними напрямками і школами в різні епохи та періоди розвитку лінгвістичної думки та з проблематикою сучасного мовознавства.

1.2. Завдання курсу – узагальнити й систематизувати здобуті студентами знання з лінгвістичних дисциплін; розширити й поглибити загальнолінгвістичну підготовку фахівців; ознайомити студентів із основними методами наукового дослідження мови, досягненнями сучасного світового та українського мовознавства.

1.3. У результаті вивчення курсу студент оволодіває таким

компетентностями:

I. Загальнопредметні: знання історії світового й українського мовознавства; проблематики сучасного мовознавства; знакової теорії мови; структури мовної системи; чинників мовного розвитку; методів і прийомів вивчення й опису мов; уміння використовувати наукову, довідкову, методичну літературу з мови; володіння навичками бібліографічного розшуку; знання основних бібліографічних пошукових систем, володіння прийомами бібліографічного опису різних джерел; сучасними методами і прийомами опрацювання інформації в галузі професійної діяльності; уміння застосовувати досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіння розвиненою культурою мислення, уміння ясно й логічно висловлювати свої думки; володіння мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; володіння всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань із фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; вміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; володіння навичками наукової організації праці.

II. Фахові: уміння давати оцінку основним здобуткам та досягненням світового й українського мовознавства; характеризувати теоретичні положення різних лінгвістичних концепцій мовознавців; аналізувати сучасні теорії фонетики, морфематики, частин мови, простого/складного речення тощо й новітні тенденції в розв'язанні питань про співвідношення мови й мислення, мови й мовлення; володіння сучасною мовознавчою термінологією; уміння здійснювати порівняльні дослідження структурних і функціональних властивостей мов незалежно від характеру генетичних відношень між ними; уміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; знання про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; уміння

застосовувати досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Виникнення науки про мову та її розвиток до середини XIX століття.

Тема 1. Історія лінгвістичної думки в стародавні часи.

Мовознавство XI – XVIII ст.

Початкові уявлення про мову. Мовознавство в Давній Індії. Античне мовознавство, його значення для подальшого розвитку науки про мову. Арабська наука про мову. Давньокитайське мовознавство.

Стан мовознавства в Європі епохи Середньовіччя. Європейське мовознавство епохи Відродження. Європейське мовознавство XVII – XVIII ст. «Всезагальна раціональна граматика» А. Арно і К. Лансло. Українське мовознавство XI–XIII ст.

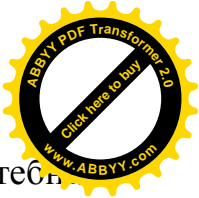
Тема 2. Зародження та основні напрями порівняльно-історичного мовознавства.

Проблема методу мовознавства і питання періодизації порівняльно-історичного мовознавства. Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Ф. Бопп, Р. Раск, Я. Грімм, О. Востоков – основоположники нового напрямку мовознавства XIX ст. Філософія мови Вільгельма фон Гумбольдта.

Кредит 2. Розвиток мовознавства з другої половини XIX – початку XXI ст.

Тема 1. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст. Розвиток мовознавства кінця XIX – початку XX ст.

Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Психологічний напрям. Г. Штентайль як один із засновників

лінгвістичного психологізму. Лінгвістично-філософські погляди О. Потебні.
Молодограматизм.

Історико-культурні течії в мовознавстві (Школа «Слів і речей», Школа «Естетичного ідеалізму», Неолінгвістика). І. Бодуен де Куртене і Казанська лінгвістична школа. Соціологічний напрям. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.

Тема 2. Мовознавство II половини XX ст. – початку XXI ст.

Структуралізм. Структуральні традиції у мовознавстві. Генеративізм у лінгвістиці. Генеративна граматика Н. Хомського. Основні напрями сучасного мовознавства.

Кредит 3. Теорія мовознавства. Методи лінгвістичного дослідження

Тема 1. Соціальна та знакова природа і теорія мови.

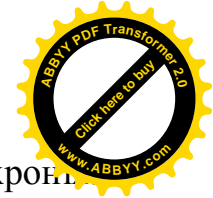
Взаємовідношення мови і мислення, мови і мовлення

Соціальна природа мови. Функції мови у суспільстві. Мова як суспільно-історична норма. Відображення у мові соціальних чинників. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Мовознавство і семіотика. Поняття про знак, його ознаки. Структура знака. Типологія знаків. Специфіка мовного знака. Знаковість і одиниці мови. Мова як особлива знакова система.

Проблема співвідношення мови і мислення. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення. Внутрішнє мовлення і мислення. Роль мови у процесі пізнання. Теорія мовної відносності та її критика. Основні етапи в дослідженні питання про співвідношення мови і мовлення. Проблема співвідношення мови і мовлення в сучасному мовознавстві.

Тема 2. Мова як системно-структурне утворення. Мова та історія (розвиток мови)

Мовна система і мовна структура. Типи відношень у мовній системі. Структурні рівні мови. Внутрішні системи мови: а) фонологічна; б) граматична (морфологічний і синтаксичний рівні); в) лексико-семантична. Проміжні системи мови.

Історична змінність мови – її суттєва ознака. Синхронія і діахронія. Зовнішні причини мовних змін. Внутрішні причини мовних змін. Диференціація та інтеграція – основні процеси розвитку мов. Закони розвитку мов.

Тема 3. Методи і прийоми вивчення й опису мов

Поняття про методи і прийоми. Класифікація методів лінгвістичних досліджень. Описовий метод. Порівняльно-історичний метод. Порівняльний і зіставний методи. Структурний метод і його методики.

3. Рекомендована література

Базова

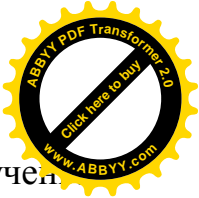
1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології: навчальний посібник. К. : Видавничий центр «Академія», 2006. 248 с.
3. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2008. 240 с.
4. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства: навчальний посібник. К. : Вища школа, 1991. 231 с.
5. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: Навчальний посібник для студентів. К. : «АртЕк», 1996. 224 с.
6. Гайдаєнко І.В. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Загальне мовознавство» (Структуральні школи): Херсон : ХДУ, 2003. 43 с.
7. Гайдаєнко І.В. «Загальне мовознавство» – навчально-методичний комплекс... Херсон : ХДУ, 2018. 75 с.
8. Довбня Л., Товкало Т. Історія українського мовознавства: навчальний посібник в іменах. Переяслав-Хмельницький, 2018. 171 с.
9. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
10. Зеленько А. С. До питання про становлення лінгвістичного детермінізму (від структурної до когнітивної семантики). Луганськ :

- Альма-матер, 1999. 71.
11. Зеленько А. С. З історії лінгвістичних вчень. Луганськ : Альма-матер, 2002. 226 с.
  12. Зеленько А. С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови: посібник. Луганськ : Альма-матер, 2002. 283 с.
  13. Зеленько А. С. Загальне мовознавство : навчальний посібник. К. : Знання, 2011. 380 с.
  14. Иванова Л. П. Курс лекцій по общему языкознанию. К. : Освіта України, 2006. 312 с.
  15. Кириченко Г. С., Кириченко С. В., Супрун А. П. Нариси загального мовознавства: у 2 ч.: навч. посібник / За ред. А. П. Супрун. К. : Ін Юре, 2008. Ч. 1. 168 с.
  16. Кириченко Г. С., Кириченко С. В., Супрун А. П. Нариси загального мовознавства: у 2 ч.: навч. посібник / За ред. А. П. Супрун. К. : Ін Юре, 2008. Ч. 2. 224 с.
  17. Ковалик І. І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. К. : Вища школа, 1985. 215 с.
  18. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник. К. : Академія, 2010. 464 с.
  19. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие. Москва : Флинта, 2004. 255 с.
  20. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
  21. Семчинський С. В. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних факультетів університетів. К. : АТ «ОКО», 1996. 416 с.
  22. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. К. : Вища школа, 1988. 328 с.
  23. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К. : Наукова думка, 1998. 324 с.

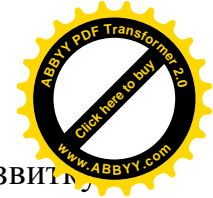

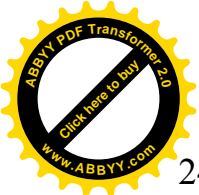
24. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. К. : Вища школа, 1980. 215 с.
25. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. К. : Вища школа, 1994. 235 с.
26. Удовиченко Г. М. Загальні питання мовознавства. К. : Вища школа, 2001. 247 с.

Допоміжна

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. М. : Языки русской культуры, 1999. 240 с.
2. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. К. : АртЕк, 1996. 224 с.
3. Гайдаєнко І.В. Дистрибутивний аналіз як метод дескриптивної лінгвістики. Збірник наукових праць «Південний архів». Філологічні науки. Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. Вип. XXI. С. 130–133.
4. Гайдаєнко І.В. Наукові засади когнітивної лінгвістики. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Збірник наукових праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. Вип. IV. С. 292–295.
5. Глущенко В.А. Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві 20-х – 60-х рр. XIX ст. . Наукові праці : науково-методичний журнал. Вип. 260. Т. 272. Філологія. Мовознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 21–26.
6. Глущенко В.А. Лінгвістичний метод і його структура // Мовознавство. 2010. № 6. С. 32–44.
7. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі // Дивослово. 2003. № 5. С. 24–29.
8. Мельничук О.С. Методологічні проблеми аналізу співвідношення ідеального і матеріального в сфері мови // Мовознавство. 1987. № 1. С. 3–19.
9. Мельничук О.С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови // Мовознавство. 1991. № 3. С. 3–11.
10. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства // Мовознавство. 1997. № 2–3.

- 11.Олексенко В.П. Мовознавчі погляди І. Огієнка в контексті розвитку української лінгвістичної думки ХХ сторіччя : Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія філологічна: науковий збірник. Кам'янець-Подільськ, 2016. Вип. 13. С. 150–162.
- 12.Пентилюк М.І. Методичні рекомендації до курсу «Загальне мовознавство» для студентів. Херсон : ХДПУ, 2001. 17 с.
- 13.Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В. Методичні розробки з курсу «Загальне мовознавство» (Лінгвістичні концепції Ф. де Соссюра). Херсон : ХДУ, 2003. 32 с.
- 14.Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. Нью-Йорк, 1992.
15. Радзівська Т.В. Текст як засіб комунікації. К. : Наукова думка, 1998. 191 с.
16. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Широков В.А. Теоретико-лінгвістичні засади та інформаційно-комп'ютерне забезпечення україномовних лінгвістичних інтелектуальних систем // Мовознавство. 1996. № 4–5. с. 3–7.
17. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 843 с.
18. Сигеда П.І. Розмежування понять «мова» і «мовлення» у мовознавстві // Актуальні проблеми слов'янської філології, 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. С.413–429.
19. Тараненко О.О. Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії. К. : Наукова думка, 1980. 114 с.
20. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах (основне семантические процессы). К. : Наукова думка, 1986.
21. Тараненко О.О. Мовна ситуація та мовна політика в сучасній Україні (на загальнослов'янському тлі) // Мовознавство. 2003. № 2–3. С. 30–55.
22. Тищенко К.М. Лінгвістичний знак як єдність знаків мови і мовлення // Мовознавство. 1989. № 1.
23. Тищенко К.М. Загальна структура лінгвістичних знань // Мовознавство. 1989. № 6. С. 47–52.

24. Ткаченко О.Б. Олександр Савич Мельничук як людина і вчений
Мовознавство. 2001. № 6. С. 4–7.
25. Українська мова: Енциклопедія. Вид. 3-ге, випр. і доп. К. : Видавництво
«Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. 2007. 822 с.

Інформаційні ресурси

academia-ps.com.ua

chtyvo.org.ua/authors/Kocherhan.../Vstup_do_movoznavsta.pdf

www.kodges.ru/72537-vvedenie-v-yazykoznanie.html

www.u-ken.ru/.../elektronniy-uchebnik-maslov-vvedenie-v-yazikozn...

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання: комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (МКР).

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складати конспект рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (МКР) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу з дисципліни.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ О. А. Кузнецова

27 серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВСТВА

Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

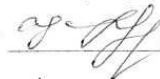

спеціальність 014 «Середня освіта»

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

освітня програма Українська мова і література

2019 – 2020 навчальний рік

Розробник: Корнієнко Ірина Анатоліївна, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат філологічних наук, доцент (Корнієнко І. А.)
Рускуліс Лілія Володимирівна, завідувач кафедри української мови і літератури, кандидат педагогічних наук (Рускуліс Л. В.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української мови і літератури
Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

Завідувач кафедри (Рускуліс Л.В.)
«27» серпня 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Бюджет

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Нормативна	
	Спеціальність 014 „Середня освіта”		
Індивідуальне науково-дослідне завдання – науковий проєкт / реферат	014.01 Середня освіта (Українська мова і література)	Рік підготовки:	
		4	4
Загальна кількість годин-90		Семестр	
		7	8
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 год.; самостійної роботи студента – 4 год.	Ступінь бакалавра	Лекції	
		24	
		Практичні, семінарські	
		40	
		Лабораторні	
Самостійна робота			
26			
Вид контролю: Іспит			

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: 64 год. – аудиторні заняття, 26 год. самостійна робота (71% / 29%).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та результати навчання

Мета курсу полягає в поглибленому вивченні закономірностей розвитку і функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови; ознайомлення з історією науки про мову, висвітлення з її основними напрямками і школами в різні епохи та періоди розвитку лінгвістичної думки та з проблематикою сучасного мовознавства.

Завдання курсу – узагальнити й систематизувати здобуті студентами знання з лінгвістичних дисциплін; розширити й поглибити загальнолінгвістичну підготовку фахівців; ознайомити студентів із основними методами наукового дослідження мови, досягненнями сучасного світового та українського мовознавства.

Передумови для вивчення дисципліни: зважаючи на те, що пропонований курс ставить за мету вивчення закономірностей розвитку і функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією та культурою, то й пов'язаний він з відповідними навчальними дисциплінами, а саме: «Сучасна українська літературна мова», «Історія мови», «Філософія», «Історія», «Літературознавство», «Психологія», «Антропологія», «Семіотика», «Психолінгвістика», «Етнолінгвістика», «Лінгвокультурологія», «Комунікативна лінгвістика», «Когнітивна лінгвістика» тощо.

Робоча програма навчальної дисципліни складається з **3-х кредитів**.

Очікувані результати навчання: рівень знань із загального мовознавства узагальнить дані попередньо вивчених лінгвістичних дисциплін, дасть їм теоретичне обґрунтування, розширить загальнославістичну підготовку словесника; вчителю – забезпечать наукове висвітлення фактів і явищ рідної мови у школі.

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими *компетентностями*:

I. Загальнопредметні: знання історії світового й українського мовознавства; проблематики сучасного мовознавства; знакової теорії мови; структури мовної системи; чинників мовного розвитку; методів і прийомів вивчення й опису мов; уміння використовувати наукову, довідкову, методичну літературу з мови; володіння навичками бібліографічного розшуку; знання основних бібліографічних пошукових систем, володіння прийомами бібліографічного опису різних джерел; сучасними методами і прийомами опрацювання інформації в галузі професійної діяльності; уміння застосовувати досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіння розвиненою культурою мислення, уміння ясно й логічно висловлювати свої думки; володіння мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; володіння всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань із фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; вміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; володіння навичками наукової організації праці.

II. Фахові: уміння давати оцінку основним здобуткам та досягненням світового й українського мовознавства; характеризувати теоретичні положення різних лінгвістичних концепцій мовознавців; аналізувати сучасні теорії фонем, морфем, частин мови, простого/складного речення тощо й новітні тенденції в розв'язанні питань про співвідношення мови й мислення, мови й мовлення; володіння сучасною мовознавчою термінологією; уміння здійснювати порівняльні дослідження структурних і функціональних властивостей мов незалежно від характеру генетичних відношень між ними; уміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатofакторної діяльності людини; знання про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; уміння застосовувати досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Виникнення науки про мову та її розвиток до середини XIX століття.

Тема 1. Історія лінгвістичної думки в стародавні часи. Мовознавство XI – XVIII ст.

Початкові уявлення про мову. Мовознавство в Давній Індії. Античне мовознавство, його значення для подальшого розвитку науки про мову. Арабська наука про мову. Давньокитайське мовознавство.

Стан мовознавства в Європі епохи Середньовіччя. Європейське мовознавство епохи Відродження. Європейське мовознавство XVII – XVIII ст. «Всезагальна раціональна граMATика» А. Арно і К. Лансло. Українське мовознавство XI–XIII ст.

Тема 2. Зародження та основні напрями порівняльно-історичного мовознавства.

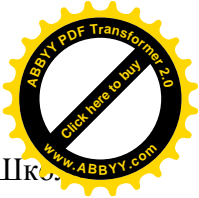
Проблема методу мовознавства і питання періодизації порівняльно-історичного мовознавства. Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Ф. Бопп, Р. Раск, Я. Грім, О. Востоков – основоположники нового напрямку мовознавства XIX ст. Філософія мови Вільгельма фон Гумбольдта.

Кредит 2. Розвиток мовознавства з другої половини XIX – початку XXI ст.

Тема 3. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст.

Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Психологічний напрям. Г. Штентайль як один із засновників лінгвістичного психологізму. Лінгвістично-філософські погляди О. Потебні. Молодограматизм.

Історико-культурні течії в мовознавстві (Школа «Слів і речей», Школа «Естетичного ідеалізму», Неолінгвістика). І. Бодуен де Куртене і Казанська лінгвістична школа. Соціологічний напрям. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.

Тема 4. Мовознавство II половини XX ст. – початку XXI ст.

Структуралізм. Структуральні традиції у мовознавстві. Генеративізм у лінгвістиці. Генеративна граматики Н. Хомського. Основні напрями сучасного мовознавства.

Кредит 3. Теорія мовознавства. Методи лінгвістичного дослідження

Тема 5. Соціальна та знакова природа і теорія мови. Взаємовідношення мови і мислення, мови і мовлення

Соціальна природа мови. Функції мови у суспільстві. Мова як суспільно-історична норма. Відображення у мові соціальних чинників. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Мовознавство і семіотика. Поняття про знак, його ознаки. Структура знака. Типологія знаків. Специфіка мовного знака. Знаковість і одиниці мови. Мова як особлива знакова система.

Проблема співвідношення мови і мислення. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення. Внутрішнє мовлення і мислення. Роль мови у процесі пізнання. Теорія мовної відносності та її критика. Основні етапи в дослідженні питання про співвідношення мови і мовлення. Проблема співвідношення мови і мовлення в сучасному мовознавстві.

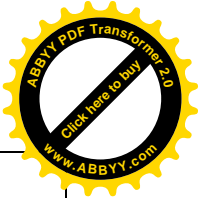
Тема 6. Мова як системно-структурне утворення. Мова та історія (розвиток мови). Методи і прийоми вивчення й опису мов

Мовна система і мовна структура. Типи відношень у мовній системі. Структурні рівні мови. Внутрішні системи мови: а) фонологічна; б) граматична (морфологічний і синтаксичний рівні); в) лексико-семантична. Проміжні системи мови.

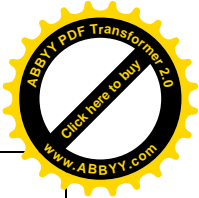
Історична змінність мови – її суттєва ознака. Синхронія і діахронія. Зовнішні причини мовних змін. Внутрішні причини мовних змін. Диференціація та інтеграція – основні процеси розвитку мов. Закони розвитку мов.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	усьо го	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
<p>Кредит 1. Виникнення науки про мову та її розвиток до середини XIX століття</p> <p>Тема 1. Історія лінгвістичної думки в стародавні часи. Мовознавство XI – XVIII ст. Початкові уявлення про мову. Мовознавство в Давній Індії. Античне мовознавство, його значення для подальшого розвитку науки про мову. Арабська наука про мову. Давньокитайське мовознавство. Стан мовознавства в Європі епохи Середньовіччя. Європейське мовознавство епохи Відродження. Європейське мовознавство XVII – XVIII ст. «Всезагальна раціональна граматики» А. Арно і К. Лансло. Українське мовознавство XI–XIII ст.</p>	20	8	8			4
<p>Тема 2. Зародження та основні напрями порівняльно-історичного мовознавства. Проблема методу мовознавства і питання</p>	10	2	4			4

періодизації порівняльно-історичного мовознавства. Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Ф. Бопп, Р. Раск, Я. Грім, О. Востоков – основоположники нового напрямку мовознавства ХІХ ст. Філософія мови Вільгельма фон Гумбольдта.						
Усього:	30	10	12			8
Кредит 2. Розвиток мовознавства з другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. Тема 3. Основні напрями в мовознавстві другої половини ХІХ ст. Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Психологічний напрям. Г. Штентайль як один із засновників лінгвістичного психологізму. Лінгвістично-філософські погляди О. Потебні. Молодограматизм. Історико-культурні течії в мовознавстві (Школа «Слів і речей», Школа «Естетичного ідеалізму», Неолінгвістика). І. Бодуен де Куртене і Казанська лінгвістична школа. Соціологічний напрям. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.	15	4	6			5
Тема 4. Мовознавство ІІ половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Структуралізм. Структуральні традиції у мовознавстві. Генеративізм у лінгвістиці. Генеративна граматики Н. Хомського. Основні напрями сучасного мовознавства.	15	2	4			9
Усього:	30	6	10			14
Кредит 3. Теорія мовознавства. Методи лінгвістичного дослідження Тема 5. Соціальна та знакова природа і теорія мови. Взаємовідношення мови і мислення, мови і мовлення. Соціальна природа мови. Функції мови у суспільстві. Мова як суспільно-історична норма. Відображення у мові соціальних чинників. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Мовознавство і семіотика. Поняття про знак, його ознаки. Структура знака. Типологія знаків. Специфіка мовного знака. Знаковість і одиниці мови. Мова як особлива знакова система. Проблема співвідношення мови і мислення. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення. Внутрішнє мовлення і мислення. Роль мови у процесі пізнання. Теорія мовної відносності та її критика. Основні етапи в	15	4	8			3

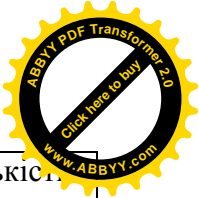

дослідженні питання про співвідношення мови і мовлення. Проблема співвідношення мови і мовлення в сучасному мовознавстві.						
<p>Тема 6. Мова як системно-структурне утворення. Мова та історія (розвиток мови). Методи і прийоми вивчення й опису мов</p> <p>Мовна система і мовна структура. Типи відношень у мовній системі. Структурні рівні мови. Внутрішні системи мови: а) фонологічна; б) граматична (морфологічний і синтаксичний рівні); в) лексико-семантична. Проміжні системи мови.</p> <p>Історична змінність мови – її суттєва ознака. Синхронія і діахронія. Зовнішні причини мовних змін. Внутрішні причини мовних змін. Диференціація та інтеграція – основні процеси розвитку мов. Закони розвитку мов.</p> <p>Поняття про методи і прийоми. Класифікація методів лінгвістичних досліджень. Описовий метод. Порівняльно-історичний метод. Порівняльний і зіставний методи. Структурний метод і його методики.</p>	15	4	10			1
Усього:	30	8	18			4
Разом:	90	24	40			26

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<i>Кредит 1. Виникнення науки про мову та її розвиток до середини XIX століття</i>	
1.	Тема 1. Історія лінгвістичної думки в стародавні часи. Мовознавство XI – XVIII ст.	8
2.	Тема 2. Зародження та основні напрями порівняльно-історичного мовознавства.	2
	<i>Кредит 2. Розвиток мовознавства з другої половини XIX – початку XXI ст</i>	
3.	Тема 3. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст.	4
4.	Тема 4. Мовознавство II половини XX ст. – початку XXI ст.	2
	<i>Кредит 3. Теорія мовознавства. Методи лінгвістичного дослідження</i>	
5.	Тема 5. Соціальна та знакова природа і теорія мови. Взаємовідношення мови і мислення, мови і мовлення.	4
6.	Тема 6. Мова як системно-структурне утворення. Мова та історія (розвиток мови). Методи і прийоми вивчення й опису мов.	4
	Разом:	24

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<i>Кредит 1. Виникнення науки про мову та її розвиток до середини XIX століття</i>	
1.	Тема 1. Історія лінгвістичної думки в стародавні часи. Мовознавство XI – XVIII ст.	8
2.	Тема 2. Зародження та основні напрями порівняльно-історичного мовознавства.	4
	<i>Кредит 2. Розвиток мовознавства з другої половини XIX – початку XXI ст</i>	
3.	Тема 3. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст.	6
4.	Тема 4. Мовознавство II половини XX ст. – початку XXI ст.	4
	<i>Кредит 3. Теорія мовознавства. Методи лінгвістичного дослідження</i>	
5.	Тема 5. Соціальна та знакова природа і теорія мови. Взаємовідношення мови і мислення, мови і мовлення.	8
6.	Тема 6. Мова як системно-структурне утворення. Мова та історія (розвиток мови). Методи і прийоми вивчення й опису мов.	10
	Разом:	40

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<i>Кредит 1. Виникнення науки про мову та її розвиток до середини XIX століття</i>	
1.	Тема 1. Історія лінгвістичної думки в стародавні часи. Мовознавство XI – XVIII ст.	4
2.	Тема 2. Зародження та основні напрями порівняльно-історичного мовознавства.	4
	<i>Кредит 2. Розвиток мовознавства з другої половини XIX – початку XXI ст</i>	
3.	Тема 3. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст.	5
4.	Тема 4. Мовознавство II половини XX ст. – початку XXI ст.	9
	<i>Кредит 3. Теорія мовознавства. Методи лінгвістичного дослідження</i>	
5.	Тема 5. Соціальна та знакова природа і теорія мови. Взаємовідношення мови і мислення, мови і мовлення.	3
6.	Тема 6. Мова як системно-структурне утворення. Мова та історія (розвиток мови). Методи і прийоми вивчення й опису мов.	1
	Разом:	26

8. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Підготовка проекту / реферату з актуальних питань українського мовознавства
Основне завдання цього виду діяльності – навчити студентів описувати й аналізувати мовні явища, використовуючи різноманітні наукові джерела.

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацювати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, екзамен) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Оцінка *відмінно* виставляється тоді, коли відповідь вважається повною, тобто в ній містяться визначення всіх понять, про які йдеться в питанні, проаналізовано об'єкт аналізу, охарактеризовано його семантичні та структурні ознаки. Відповідь повинна бути чіткою і послідовною, супроводжуватися достатньою кількістю прикладів зі слов'янських мов.

Студенту виставляється *дуже добре* ставиться за виконання 75 % усіх завдань, якщо він у достатній мірі оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти, формулює та обґрунтовує нескладні висновки.

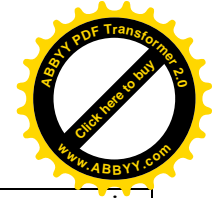
Студенту виставляється *добре*, якщо студент у достатній мірі оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти, формулює та обґрунтовує нескладні висновки; може дати порівняльну характеристику мовних явищ, дає визначення поняттям; самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; встановлює синхронність подій у межах курсу, але допускає несуттєві неточності; незначні мовні огріхи. У ході відповіді він розкриває питання, проте не завжди наводить приклади на підтвердження теоретичного матеріалу.

Студенту виставляється *достатньо*, якщо він володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні, поверхово і фрагментарно або володіє частиною навчального матеріалу, уміє застосовувати знання в стандартних ситуаціях, але порушує послідовність і логічність викладу думок. У відповіді трапляються суттєві мовні помилки.

Оцінка за виконання *індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи* виставляється з урахуванням таких параметрів: кількість балів у кінці **семестру** повинна складати від 150 до 200 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний **розподіл балів, які отримують студенти за 3 крд.**

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

Поточне тестування та самостійна робота					Контрольна робота	Іспит	Накопичувальні бали/ Сума
K1	K2	K3			50	120	300/100
50	40	40					

10. Засоби діагностики

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, реферати, наукові проекти), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

11. Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.).

12. Рекомендована література

Базова

27. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
28. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології: навчальний посібник. К. : Видавничий центр «Академія», 2006. 248 с.
29. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2008. 240 с.
30. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства: навчальний посібник. К. : Вища школа, 1991. 231 с.
31. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: Навчальний посібник для студентів. К. : «АртЕк», 1996. 224 с.
32. Гайдаєнко І.В. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Загальне мовознавство» (Структуральні школи): Херсон : ХДУ, 2003. 43 с.
33. Гайдаєнко І.В. «Загальне мовознавство» – навчально-методичний комплекс... Херсон : ХДУ, 2018. 75 с.
34. Довбня Л., Товкало Т. Історія українського мовознавства: навчальний посібник в іменах. Переяслав-Хмельницький, 2018. 171 с.
35. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
36. Зеленько А. С. До питання про становлення лінгвістичного детермінізму (від структурної до когнітивної семантики). Луганськ : Альма-матер, 1999. 71.
37. Зеленько А. С. З історії лінгвістичних вчень. Луганськ : Альма-матер, 2002. 226 с.
38. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови: посібник. Луганськ : Альма-матер, 2002. 283 с.
39. Зеленько А.С. Загальне мовознавство : навчальний посібник. К. : Знання, 2011. 380 с.
40. Іванова Л.П. Курс лекцій по общему языкознанию. К. : Освіта України, 2006. 312 с.
41. Кириченко Г. С., Кириченко С. В., Супрун А.П. Нариси загального мовознавства: у 2 ч.: навч. посібник /За ред. А. П. Супрун. К. : Ін Юре, 2008. Ч. 1. 168 с.
42. Кириченко Г. С., Кириченко С. В., Супрун А.П. Нариси загального мовознавства: у 2 ч.: навч. посібник /За ред. А. П. Супрун. К. : Ін Юре, 2008. Ч. 2. 224 с.

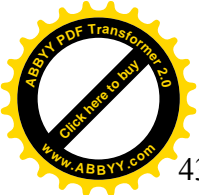

43. Ковалик І. І., Самійленко С.П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. К. : Вища школа, 1985. 215 с.
44. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник. К. : Академія, 2010. 464 с.
45. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие. Москва : Флинта, 2004. 255 с.
46. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
47. Семчинський С. В. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних факультетів університетів. К. : АТ «ОКО», 1996. 416 с.
48. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. К. : Вища школа, 1988. 328 с.
49. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К. : Наукова думка, 1998. 324 с.
50. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. К. : Вища школа, 1980. 215 с.
51. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. К. : Вища школа, 1994. 235 с.
52. Удовиченко Г. М. Загальні питання мовознавства. К. : Вища школа, 2001. 247 с.

Допоміжна

26. Алпатов В. М. История лингвистических учений. М. : Языки русской культуры, 1999. 240 с.
27. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. К. : АртЕк, 1996. 224 с.
28. Гайдаєнко І.В. Дистрибутивний аналіз як метод дескриптивної лінгвістики. Збірник наукових праць «Південний архів». Філологічні науки. Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. Вип. XXI. С. 130–133.
29. Гайдаєнко І.В. Наукові засади когнітивної лінгвістики. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Збірник наукових праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. Вип. IV. С. 292–295.
30. Глущенко В.А. Лінгвістичний метод і його структура // Мовознавство. 2010. № 6. С. 32–44.
31. Глущенко В.А. Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві 20-х – 60-х рр. ХІХ ст. . Наукові праці : науково-методичний журнал. Вип. 260. Т. 272. Філологія. Мовознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 21–26.
32. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі // Дивослово. 2003. № 5. С. 24–29.
33. Мельничук О.С. Методологічні проблеми аналізу співвідношення ідеального і матеріального в сфері мови // Мовознавство. 1987. № 1. С. 3–19.
34. Мельничук О.С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови // Мовознавство. 1991. № 3. С. 3–11.
35. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства // Мовознавство. 1997. № 2–3.
36. Олексенко В.П. Мовознавчі погляди І. Огієнка в контексті розвитку української лінгвістичної думки ХХ сторіччя : Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія філологічна: науковий збірник. Кам'янець-Подільськ, 2016. Вип. 13. С. 150–162.
37. Пентиліук М.І. Методичні рекомендації до курсу «Загальне мовознавство» для студентів. Херсон : ХДПУ, 2001. 17 с.
38. Пентиліук М.І., Гайдаєнко І.В. Методичні розробки з курсу «Загальне мовознавство» (Лінгвістичні концепції Ф. де Соссюра). Херсон : ХДУ, 2003. 32 с.
39. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. Нью-Йорк, 1992.
40. Радзівєвська Т.В. Текст як засіб комунікації. К. : Наукова думка, 1998. 191 с.
41. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Широков В.А. Теоретико-лінгвістичні засади та інформаційно-комп'ютерне забезпечення україномовних лінгвістичних інтелектуальних систем // Мовознавство. 1996. № 4–5. с. 3–7.
42. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 843 с.

43. Сигеда П.І. Розмежування понять «мова» і «мовлення» у мовознавстві // Актуальні проблеми слов'янської філології, 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. С.413–429.
44. Тараненко О.О. Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії. К. : Наукова думка, 1980. 114 с.
45. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах (основные семантические процессы). К. : Наукова думка, 1986.
46. Тараненко О.О. Мовна ситуація та мовна політика в сучасній Україні (на загальнослов'янському тлі) // Мовознавство. 2003. № 2–3. С. 30–55.
47. Тищенко К.М. Лінгвістичний знак як єдність знаків мови і мовлення // Мовознавство. 1989. № 1.
48. Тищенко К.М. Загальна структура лінгвістичних знань // Мовознавство. 1989. № 6. С. 47–52.
49. Ткаченко О.Б. Олександр Савич Мельничук як людина і вчений // Мовознавство. 2001. № 6. С. 4–7.
50. Українська мова: Енциклопедія. Вид. 3-ге, випр. і доп. К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. 2007. 822 с.

13. Інформаційні ресурси

moodle.mnu.mk.ua

academia-pc.com.ua

chtyvo.org.ua/authors/Kocherhan.../Vstup_do_movoznavsta.pdf

www.kodges.ru/72537-vvedenie-v-yazykoznanie.html

www.u-ken.ru/.../elektronniy-uchebnik-maslov-vvedenie-v-yazykoznanie...